

KSZTAŁTOWANIE POSTAW OBYWATELSKICH WŚRÓD UCZNIÓW

Autor: Agnieszka Olszewska

**Copyright by
Instytut Badań nad Demokracją**

Instytut Badań nad Demokracją

i

Studium Prawa Europejskiego

w Warszawie

Al. Jerozolimskie 151, kl. I, lok. 2222,

02-326 Warszawa

tel./fax 22/833-38-90; 833-39-90

www.spe.edu.pl

e-mail: info@spe.edu.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP

1. Społeczeństwo obywatelskie

1.1. Zasada pomocniczości

1.2. Zasada dobra wspólnego

2. Demokracja obywatelska

2.1. Polski system demokratyczny

3. Edukacja obywatelska w Polsce

3.1. Edukacja obywatelska

3.2. Kompetencje obywatelskie

3.3. Stan edukacji obywatelskiej polskiej młodzieży

ZAKOŃCZENIE

BIBLIOGRAFIA

WSTĘP

Jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia edukacji obywatelskiej jest bardzo trudne. Można przyjąć, że jest to wychowanie obywatela. Nie ulega jednak wątpliwości, że oba słowa są wieloznaczne. Odróżnienia też wymaga pojęcie „edukacja obywatelska”, które jest przedmiotem nauczania i „kompetencje obywatelskie”, które mają być efektem nauczania tego przedmiotu.

WSTĘP

Ujęcie najbardziej abstrakcyjne widzi społeczeństwo obywatelskie jako zbiór instytucji, których członkowie uczestniczą w pozapaństwowej aktywności społecznej i wpływają poprzez swoje działania na instytucje państwowe. Cechą najbardziej widoczną społeczeństwa obywatelskiego jest tworzenie się niezależnych, spontanicznie powstających instytucji społecznych, które rzadko opierają się na właściwościach ekonomicznych. Częściej są to wartości niematerialne – ideologiczne, społeczne, religijne, kulturowe, etniczne.

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Inne cechy **społeczeństwa obywatelskiego** to zaangażowanie, aktywność społeczna, innowacyjność, kreatywność i mnogość więzi społecznych. Wzory zachowań obywatelskich nazywane bywają tzw. cnotami obywatelskimi. Zaliczyć do nich można:

- ❑ gotowość do myślenia i podejmowania działań interesie instytucji bądź innych ludzi;
- ❑ podejmowanie działań na rzecz dobra wspólnego, dbałość o losy wspólnoty;
- ❑ solidaryzowanie się i współdziałanie z innymi obywatelami;
- ❑ działanie zgodnie z zasadą pomocniczości, czy z zasadą dobra wspólnego.

PAMIĘTAJ!

Wzory zachowań obywatelskich nazywane są cnotami obywatelskimi i opierają się na zasadzie pomocniczości i dobra wspólnego!!!

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Zasada pomocniczości (zasadą subsydiarności) to idea znana już od starożytności. Podstawowe kierunki tej zasady zakładają, że większe grupy:

- ❑ mające szersze cele nie powinny przejmować mniejszych grup, których cele są bardziej szczegółowe;
- ❑ powinny wypełniać takie zadania, które są niewykonalne dla grup mniejszych;
- ❑ powinny pomagać mniejszym grupom w osiągnięciu ich celów.

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Europejska Karta Samorządu Lokalnego, sporządzona w Strasburgu 15 października 1985 roku, ratyfikowana przez Polskę 26 kwietnia 1993 roku, w art. 4 ust. 3 i 4 zawiera definicję zasady pomocniczości. Zgodnie z nią co do zasady odpowiedzialność za sprawy publiczne powinny ponosić organy władzy znajdujące się najbliżej obywateli. Kompetencje przyznane społecznościom lokalnym powinny być w zasadzie całkowite i wyłączone i mogą zostać zakwestionowane lub ograniczone przez inny organ władzy, centralny lub regionalny, jedynie w zakresie przewidzianym prawem.

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Systemy polityczne państw europejskich zaczęły wprowadzać zasadę subsydiarności po II wojnie światowej. Poszukiwano wtedy idei pozwalającej ukształtować ład demokratyczny z jednej strony wykluczając dominację państwa nad obywatelami, a z drugiej strony zapewniając udzielenie przez państwo pomocy jednostkom i lokalnym społecznościom.

Polska Konstytucja już w preambule podkreśla, że Konstytucja jest wyrazem praw podstawowych dla państwa opartych na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.

W Polsce zasada pomocniczości jest wyrażona przede wszystkim w dwóch przepisach konstytucyjnych. Art. 3 Konstytucji stwierdza, że Polska jest państwem jednolitym, tym samym traktuje regiony jako organy pomocnicze nie dając im pełnej autonomii.

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Art. 15 Konstytucji, mówiący o ustroju terytorialnym zakłada decentralizację władzy publicznej. Jednocześnie podkreśla, że podział terytorialny państwa uwzględnia więzi społeczne, gospodarcze bądź kulturowe i zapewnia jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych – w zakresie przewidzianym ustawą.

Podkreślić należy, że zasada pomocniczości jest szerszym pojęciem niż decentralizacji, która zakłada rozproszenie kompetencji publicznych między samodzielne podmioty prawa publicznego (w tym samorządy terytorialne).

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 18 lutego 2003 roku (K 24/02) wyraźnie podkreślił, że zasada pomocniczości powinna być rozumiana szeroko. Umacnianie uprawnień obywateli i ich wspólnot nie jest równoznaczne z rezygnacją z działań władzy publicznej na szczeblu ponadlokalnym. Przeciwnie, wymaga podjęcia takich działań, jeżeli rozwiązywanie problemów przez organy szczebla jest niemożliwe.

Zdaniem E. Popławskiej zasadę pomocniczości wyrażają również następujące przepisy ustawy zasadniczej:

- ❑ art. 12 – formuła społeczeństwa obywatelskiego;
- ❑ art. 16. ust. 2 – przepisy o samorządzie terytorialnym;
- ❑ art. 17. ust. 1 – przepisy o samorządności zawodowej;

ZASADA POMOCNICZOŚCI

- ❑ art. 118 ust. 2 – prawo obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej;
- ❑ art. 25 ust. 3 – zasada autonomii oraz wzajemnej niezależności państwa oraz Kościołów i związków wyznaniowych.

W praktyce samorządowej subsydiarność powinna być instrumentem, który reguluje relacje między jednostką oraz wspólnotami istniejącymi na terenie państwa, a także określającym zakresy kompetencyjne wspólnot będących na różnych poziomach. Zadania powinny być wykonywane przede wszystkim na jak najniższym poziomie organizacyjnym, natomiast zadaniem wyższych jednostek powinno być wspieranie tych niższych w realizacji ich zadań i przejmowanie tylko tych z nich, które nie mogą zostać zrealizowane na niższych poziomach.

ZASADA POMOCNICZOŚCI

Podkreślenia wymaga fakt, że jednostki samorządu terytorialnego rozumieją zasadę pomocniczości jako normę nadającą im prawo występowania do zwierzchnich władz z w zakresie ich uprawnień. Nierespektowanie tych oczekiwań znajduje swój finał we wnioskach kierowanych do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności konkretnych przepisów z Konstytucją. Tymczasem Trybunał Konstytucyjny nie postrzega normy pomocniczości jako samodzielnego kryterium oceny, a jako złożoną i niejasną zasadę przy stosowaniu której sięga do innych norm zawartych w ustawie zasadniczej.

PAMIĘTAJ!

Zasada pomocniczości (subsydiarności) – zasada mówiąca o tym, że każdy szczebel władzy powinien realizować tylko te zadania, które nie mogą być skutecznie zrealizowane przez szczebel niższy lub same jednostki działające w ramach społeczeństwa.

ZASADA DOBRA WSPÓLNEGO

W ujęciu **zasady dobra wspólnego** Polska jest postrzegana jako wspólnota obywatelska, która wyklucza postrzeganie państwa jako piramidę urzędów i instytucji władczych, oddzielonych od obywateli lub nad nimi stojących. Zgodnie z art. 1 Konstytucji państwo jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli, nie może zatem przyjmować żadnych podziałów jako podstawę swojej polityki lub organizacji – etnicznych, rasowych, religijnych, ideologicznych, czy klasowych. Idea dobra wspólnego wybrzmiewa również z art. 4 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym władza zwierzchnia w RP należy do narodu, który jest rozumiany jako ogół obywateli państwa polskiego. Zasada dobra wspólnego postrzega relacje między państwem i obywatelem jako wspólnotę zbudowaną z poszanowaniem zasad solidarności i współpracy.

ZASADA DOBRA WSPÓLNEGO

Zasada ta zobowiązuje także obywateli do twórczości, pracy, i współdziałania na rzecz dobra wspólnego. Rolą państwa jest harmonizowanie, organizowanie, oraz umożliwianie tego współdziałania. Dobro wspólne określa zasady funkcjonowania ustroju – trójpodział władz, które wzajemnie się równoważą, system parlamentarno-gabinetowy, dwuizbowość parlamentu, hierarchia źródeł prawa, czy procedury jego stanowienia. Jako konstytucyjna, zasada dobra wspólnego musi znajdować wyraz w postanowieniach pozostałych ustaw i w działalności władz publicznych. Może stanowić też wskazówkę kierunku interpretacji obowiązujących przepisów prawnych.

ZASADA DOBRA WSPÓLNEGO

Przepis stanowiący iż Rzeczpospolita jest dobrem wspólnym jest podstawą twierdzenia, że jest ona naczelną zasadą Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Nawet zasada demokratycznego państwa prawnego może być postrzegana jako formalne wyrażenie artykułu pierwszego, będące gwarancją realizacji dobra wspólnego zgodnie z procedurami, jakie obowiązują we współczesnych państwach liberalno-demokratycznych.

DEMOKRACJA OBYWATELSKA

Niewątpliwie **demokracja obywatelska** (partycypacyjna) ulega dynamicznemu rozwojowi. Jakość tej demokracji jest uzależniona od tego, czy i jak jednostka postrzega się w charakterze obywatela. Tego rodzaju demokracja wymaga, aby obywatele byli bardziej zaangażowani w życie społeczne. Nie jest to więc już tylko wybór przedstawicieli narodu, ale również udział obywateli różnych debatach, konsultacjach, głosowaniach, realizacji inicjatyw. W Polsce obywatele nie angażują się zbyt często w sprawy publiczne, nie odnajdują się w roli osób współdecydujących o rozwoju państwa.

POLSKI SYSTEM

W Polsce w trakcie wyborów decydujemy o następujących osobach i instytucjach:

1. Z Punktu widzenia szczebla krajowego:

- **Prezydenta** – będącego władzą wykonawczą.
- **Posłów i Senatorów** – będących władzą ustawodawczą.

2. Z punktu widzenia szczebla samorządowego:

- **Wójtów, burmistrzów, prezydentów miast** – reprezentujących władzę wykonawczą.
- **Radnych gmin, powiatów i województw** – będących władzą ustawodawczą.

Wybory należy postrzegać jako ważny element współczesnej demokracji, gdyż dają one możliwość obywatelom posiadania wpływu na podejmowane w ich imieniu decyzje.

POLSKI SYSTEM

Do elementów demokracji bezpośredniej w ustroju opartym o zasadę reprezentacji zaliczamy:

- ✓ **Referendum** – jest to umożliwienie głosowania nad sprawami dotyczącymi całego państwa (referendum ogólnokrajowe) bądź lokalnej społeczności (referendum lokalne). Pytanie w referendum jest zazwyczaj zadane w formie alternatywnej (odpowieź tak lub nie). Uprawnieni do głosowania obywatele wyrażają swoją wolę, przez zakreślenie właściwej odpowiedzi. Referendum może mieć charakter wiążący bądź konsultacyjny (wtedy służy tylko wyrażeniu opinii przez społeczeństwo, nie przesądza natomiast o przyjętym w przyszłości rozwiązaniu).

POLSKI SYSTEM

- ✓ **Obywatelska inicjatywa ustawodawcza** – jest to uprawnienie określonej liczbie osób do przedłożenia właściwemu organowi projektu ustawy i uczestniczenie w pracach nad ostatecznym jego kształtem. W Polsce obywatelska inicjatywa ustawodawcza podlega takiemu samemu procesowi legislacyjnemu jak zwykle projekty ustaw (musi zostać zaakceptowana przez Sejm, Senat i Prezydenta).
- ✓ **Wysłuchanie publiczne** – jest to możliwość przedstawienia swojego stanowiska przez zainteresowanych obywateli podczas procesu legislacyjnego w przypadku ważnych lub kontrowersyjnych ustaw. Osoby zainteresowane prezentują swój pogląd podczas obrad danej komisji sejmowej, zgodnie z procedurą zapewniającą otwarty dostęp zainteresowanych, jawność obrad, sporządzenie jawnego raportu i sprawny przebieg wysłuchania.

POLSKI SYSTEM

- ✓ **Prawo petycji** – to uprawnienie należne każdemu obywatelowi do wniesienia prośby do organu władzy publicznej, organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej w imieniu własnym lub w interesie publicznym.
- ✓ **Konsultacje społeczne** – są procesem, w którym przedstawiciele władz przedstawiają obywatelom swoje plany odnoszące się, np. do aktów prawnych, inwestycji bądź innych przedsięwzięć, mających wpływ na życie codzienne i pracę obywateli. Nie ograniczają się one tylko do przedstawienia tych planów, zakładają też wysłuchanie opinii na ich temat, ich modyfikowanie i informowanie o ostatecznej decyzji.

EDUKACJA OBYWATELSKA W POLSCE

NON SCHOLAE SED VITAE DISCIMUS” - UCZYMY SIĘ NIE DLA SZKOŁY, LECZ DLA ŻYCIA

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie "zaleca państwom członkowskim rozwijanie oferty kompetencji kluczowych dla wszystkich w ramach ich strategii uczenia się przez całe życie, w tym strategii osiągnięcia powszechnej alfabetyzacji, a także wykorzystanie dokumentu „Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – Europejskie ramy odniesienia”.

JAKIE SĄ KLUCZOWE KOMPETENCJE?

- ❑ Porozumiewanie się w języku ojczystym.
- ❑ Porozumiewanie się w językach obcych.
- ❑ Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne.
- ❑ Kompetencje informatyczne.
- ❑ Umiejętność uczenia się.
- ❑ Kompetencje społeczne i obywatelskie.
- ❑ Kreatywność i przedsiębiorczość.
- ❑ Świadomość i ekspresja kulturalna.

CO ROZUMIEMY PRZEZ KOMPETENCJE SPOŁECZNE I OBYWATELSKIE?

Są to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społeczeństwach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością, a także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby. Kompetencje obywatelskie przygotowują osoby do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społecznych i politycznych oraz poczucie się do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa.

CZYM SĄ KOMPETENCJE OBYWATELSKIE?

Edukacja obywatelska

- przedmiot nauczania

Kompetencje obywatelskie

- rezultat poprawnego nauczania tego przedmiotu

KOMPETENCJE OBYWATELSKIE TO:

- ⦿ znajomość współczesnych wydarzeń,
- ⦿ głównych wydarzeń i tendencji w narodowej, europejskiej i światowej historii,
- ⦿ świadomość celów, wartości i polityk, jakimi kierują się ruchy społeczne i polityczne,
- ⦿ znajomość integracji europejskiej oraz struktur UE, z ich głównymi celami i wartościami,
- ⦿ świadomość różnorodności i tożsamości kulturowych w Europie.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

Nie ulega wątpliwości, że powodzenie demokracji jest uzależnione od sprawności funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, które w państwie demokratycznym powinno być aktywne publicznie, świadome swoich celów, mające umiejętności samoorganizowania się w celu realizacji dążeń ekonomicznych, politycznych, czy społecznych. Osią tych wszystkich działań jest autonomiczny człowiek biorący udział w działalności ekonomicznej, kulturalnej, domowej, stowarzyszeniowej i każdej, która powstaje i rozwija się w lokalnych środowiskach. Model demokracji przedstawicielskiej obowiązujący od wielu dziesięcioleci przestaje wystarczać w nowej rzeczywistości.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

Obecnie coraz więcej obywateli ma nieograniczony wręcz dostęp do informacji, co jest związane z szybkim rozwojem technologii. Coraz częściej więc dochodzą do głosu postulaty o wprowadzenie raczej demokracji partycypacyjnej w miejsce demokracji przedstawicielskiej. Nie ulega jednak wątpliwości, że aktywne uczestnictwo w zmieniającym się świecie i świadome powodowanie jego zmian wymaga wyposażenia obywateli w odpowiednie kompetencje, a nie tylko wiedzę. Inteligentne i odpowiedzialne angażowanie się w życie publiczne to umiejętność, którą trzeba zdobyć. Problem kształcenia postaw obywatelskich coraz częściej jest podnoszony przez psychologów, socjologów, czy obserwatorów życia społecznego. Kompetencji obywatelskich młody człowiek nie nauczy się wyłącznie w domu. Instytucją odpowiedzialną za prowadzenie tego rodzaju edukacji jest niewątpliwie szkoła.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

To właśnie w tym miejscu uczniowie powinni kształtować postawy warunkujące sprawne i odpowiedzialne uczestniczenie w życiu współczesnego świata.

Do tej pory edukacja w omawianym zakresie opierała się na nauczaniu wiedzy o społeczeństwie, przez wykładowe przekazywanie informacji odnoszących się do struktur życia gospodarczego, społecznego i politycznego. Mało która placówka oświatowa decydowała się na podjęcie trudu kształtowania umiejętności i postaw. Takie działania postrzegano jako drugorzędne i trudne w realizacji.

Rozwijanie kompetencji obywatelskich nie może ograniczać się do zajęć z wiedzy o społeczeństwie, powinno być wspierane całym doświadczeniem szkolnym ucznia.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

Niemal niemożliwe jest wychowanie dobrych obywateli w szkole, w której reguły życia społecznego i atmosfera sprzeczne są z zasadami otwartej komunikacji i prawami człowieka. Ważny jest sposób traktowania uczniów na wszystkich lekcjach, jasne reguły współżycia nauczycieli i uczniów, procedury odwoławcze w sytuacji konfliktów, a także zaangażowanie społeczności szkolnej w sprawy wykraczające poza mury szkoły.

Promowanie edukacji obywatelskiej jest niezwykle ważne dla instytucji europejskich. Rok 2005 był ogłoszony przez Radę Europy Europejskim Rokiem Edukacji Obywatelskiej, natomiast rok 2013 Europejskim Rokiem Obywateli. Rok 2005 minął pod hasłem kształtowania kompetencji i postaw obywatelskich uczniów, a także ich zasobu wiadomości na temat demokracji, państwa i społeczeństwa obywatelskiego.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

To oznacza pośrednio, że według władz Rady Europejskiej umiejętności obywatelskie młodych nie są na poziomie satysfakcjonującym. Edukacja obywatelska przyczynia się do szerzenia wiedzy na temat wolności, pluralizmu politycznego, praw człowieka i rządów prawa, które są wartościami o szczególnym znaczeniu w rozumieniu Rady Europy.

W roku 2013 jeden z głównych postulatów odnosił się do podnoszenia świadomości obywateli w kontekście wykorzystywania praw unijnych i aktywizowanie ich do uczestnictwa w kształtowaniu wspólnotowej unijnej polityki.

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

Taką potrzebę pokazały badania przeprowadzone przez Komisję Europejską w roku 2010. Zgodnie z ich wynikami w dalszym ciągu 48% obywateli UE nie ma wystarczającej wiedzy na temat przysługujących im praw.

Do dokumentów europejskich, które odnoszą się do edukacji obywatelskiej można zaliczyć:

- ❑ Deklarację i Program Rady Europy dotyczące edukacji obywatelskiej opartej na prawach i obowiązkach obywateli z 1999 roku, (wspierała ona promowanie obywatelstwa aktywnego, a także edukacji w różnych formach przez okres całego życia).
- ❑ Strategia Lizbońska, opublikowana w roku 2000,
- ❑ Szczegółowy program pracy dotyczący realizacji celów systemów edukacji i szkolenia w Europie z 2002 roku,

Z JAKIEGO POWODU EDUKOWANIE W KOMPETENCJACH OBYWATELSKICH JEST WAŻNE?

- ❑ Proces Boloński, wyznaczający cele dla szkolnictwa wyższego jak również Europejskie Strategie LLP i europejskie polityki w sprawie młodzieży uznały aktywne obywatelstwo za ważny cel.

Wiele krajów uważa edukację obywatelską za priorytet w systemie nauczania. Jego realizacja przyjmuje różne formy. W większości krajów w szkołach podstawowych jest ona częścią programów innych przedmiotów albo jest wprowadzana w formie ścieżki międzyprzedmiotowej. W szkolnictwie średnim często jest odrębnym, niezależnym przedmiotem obowiązkowym bądź fakultatywnym. Bywa też łączona z takimi przedmiotami jak historia czy geografia. Jeszcze inną opcją jest włączanie edukacji obywatelskiej do całości kształcenia, tak że jej zasady są obecne we wszystkich przedmiotach ujętych w podstawie programowej.

PAMIĘTAJ!

**W edukacji obywatelskiej niezwykle ważną pozycję zajmuje szkoła.
To właśnie w tym miejscu młodzież powinna aktywnie kształtować swoje
postawy obywatelskie!!!**

PAMIĘTAJ!

Rok szkolny 2017/2018 został ogłoszony

„Rokiem dla Niepodległej”

Ma to związek z przygotowaniem do przyszłorocznej 100-iej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

EDUKACJA OBYWATELSKA

Edukację obywatelską można zdefiniować jako systematyczne, zorganizowane działania edukacyjne, których celem jest przekazanie młodzieży i dorosłym niezbędnej wiedzy i umiejętności uczestniczenia w życiu politycznym i społecznym. Jest to narzędzie demokratyzacji państwa. To również kształtowanie postaw i zachowań odbiorców wzmacniających realizację i obronę praw i obowiązków, poszanowanie różnorodności ale i odgrywaniem aktywnej roli w społeczeństwie demokratycznym. Edukacja obywatelska odnosi się do praw i obowiązków, autonomii, uczestnictwa i przynależności. Dotyczy zarówno wszystkich grup wiekowych jak i warstw społecznych. Jest instrumentem walki z przemocą, ksenofobią, rasizmem, nacjonalizmem i nietolerancją. Dotyczy zarówno wszystkich grup wiekowych jak i warstw społecznych. Jest instrumentem walki z przemocą, ksenofobią, rasizmem, nacjonalizmem i nietolerancją.

EDUKACJA OBYWATELSKA

Jej zadaniem jest spowodowanie, aby obywatele rozumieli i stosowali w praktyce pojęcia samorządności, współdecydowania, brania współodpowiedzialności za losy grupy i społeczności - zaczynając od aktywnego uczestniczenia w życiu klasy, szkoły, gminy, aż po świadome uczestniczenie w wyborach samorządowych, krajowych i europejskich.

KOMPETENCJE OBYWATELSKIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to rozwijanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów.

Zadaniem szkoły jest wzmocnienie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat.

Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

KOMPETENCJE OBYWATELSKIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. 2017 r. poz. 356)

KOMPETENCJE OBYWATELSKIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

W liceum ogólnokształcącym, nadrzędnemu celowi kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie – kształtowaniu postaw obywatelskich i prospołnotowych – sprzyjać ma nabywanie wiedzy i rozwijanie umiejętności dotyczących kolejnych kręgów środowiskowych, z którymi styka się uczeń: od rodziny i szkoły przez wspólnotę lokalną i regionalną, aż do wspólnoty narodowej, państwowej i międzynarodowej. Kształcenie to ma umożliwić rozwój umiejętności refleksyjnej obserwacji otaczającej rzeczywistości społecznej, w tym życia publicznego. Konieczna jest taka realizacja treści nauczania, aby uczniowie rozumieli przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka – członka poszczególnych grup i wspólnot społecznych.

KOMPETENCJE OBYWATELSKIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Sprzyjać to ma rozwojowi umiejętności rozpoznawania i rozwiązywania prostych problemów w życiu społecznym. Kształcenie to ma także prowadzić do ugruntowania postaw szacunku dla dziedzictwa narodowego i ogólnoświatowego oraz ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji.

Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. 2017 r. poz. 356)

PAMIĘTAJ!

Edukacja obywatelska i kompetencje obywatelskie nie są pojęciami tożsamymi. Tylko prawidłowo prowadzona, zgodna z najnowszymi standardami edukacja obywatelska pozwala wykształcić obywateli posiadających kompetencje obywatelskie !!!

STAN EDUKACJI OBYWATELSKIEJ POLSKIEJ MŁODZIEŻY

Konieczność zmiany postrzegania edukacji obywatelskiej została wymuszona przez upadek systemu komunistycznego i potrzebę wykształcenia instytucji państwa demokratycznego. Pierwszym przejawem nowego systemu edukacji w tym zakresie było wyłączenie nieaktualnej już ideologii, którą przesyciona była nauka WOS-u w tamtym okresie. Po 1989 roku właśnie ta nazwa przedmiotu została przyjęta, a sam przedmiot zaczęto powoli postrzegać jako miejsce, gdzie uczniowie mogą zdobyć podstawową wiedzę o państwie i współczesnym świecie.

„Wiedzy o społeczeństwie” uczyli prawie wyłącznie nauczyciele historii, którzy często traktowali te zajęcia jako przedłużenie podstawowych lekcji historii, na których często nie wystarczało czasu na pełne omówienie bieżących zagadnień.

STAN EDUKACJI OBYWATELSKIEJ POLSKIEJ MŁODZIEŻY

Wyobrażenia młodych Polaków na temat tego, co to znaczy być obywatelem nie napawa optymizmem. Łączą oni pojęcie obywatela z takimi atrybutami, jak znajomość własnej historii, pozostawanie w gotowości do obrony kraju, bądź też zabieganie o dobre imię ojczyzny. Młodzi Polacy są gotowi służyć w armii i traktują to jako cechę godnego obywatela zdecydowanie częściej niż ich rówieśnicy z zachodnich krajów. Zdecydowanie niewielu polskich nastolatków traktuje obronę praw człowieka, zainteresowanie ekologią, udział w akcjach protestacyjnych, czy bycie uczestnikiem oddolnych inicjatyw społecznych jako cechy dobrego obywatela.

Z całą pewnością na takie postrzeganie obywatelstwa ma wpływ sposób edukacji obywatelskiej przyjętej w polskich placówkach oświatowych. W kwestii teorii polscy nastolatki wypadają bardzo dobrze na tle międzynarodowym.

STAN EDUKACJI OBYWATELSKIEJ POLSKIEJ MŁODZIEŻY

Niestety wiedza teoretyczna nie idzie w parze z praktycznymi umiejętnościami. Badania pokazują, że polscy nastolatki są przygotowani znacznie słabiej niż ich międzynarodowi rówieśnicy do brania udziału w publicznych debatach, podejmowania inicjatyw, samodzielności.

Można więc przyjąć, że obecnie szkoły przekazują wiedzę o demokracji, ale nie wychowują do brania w niej aktywnego udziału. Zadanie aktywizacji obywatelskiej i umożliwianie młodym Polakom udziału w podejmowaniu działań obywatelskich i społecznych jest obecnie w Polsce realizowana głównie przez organizacje pozarządowe, które tworzą programy i projekty mające aktywizować młodzież i kształtować ich umiejętności obywatelskie.

ZAKOŃCZENIE

Edukacja obywatelska, szczególnie w dzisiejszym świecie spełnia bardzo ważną rolę i nie można umniejszać konieczności właściwego jej prowadzenia. Polska młodzież doskonale jest przygotowana teoretycznie do uczestniczenia w życiu lokalnym, państwowym, czy międzynarodowym. Niestety umiejętności praktyczne nie pozostają na wystarczającym poziomie, co również rzutuje na postrzeganie przez polską młodzież braku możliwości wpływu na działalność społeczną i aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Nie ulega wątpliwości, że formy nauczania edukacji obywatelskiej wymagają modyfikacji i dostosowania do zmian i potrzeb jakie wynikają z ewolucji społeczeństwa demokratycznego.

BIBLIOGRAFIA

1. Wojciech Misztal, „Demokracja lokalna w Polsce” Rocznik Lubuski tom XXIX, cz.. I, 2003.
2. Aleksandra Niżyńska, „Demokracja”, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW.
3. Andrzej Krasnowolski „Subsydiarność w prawie i w praktyce samorządowej”, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, OT-609, styczeń 2012.
4. Marta Berdel-Dudzińska „Konstytucyjna zasada subsydiarności a zakres autonomii szkolnictwa wyższego we współczesnym polskim porządku prawnym, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2011/4.
5. Krzysztof Strzelczyk, „Dobro wspólne jako naczelną zasadą Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 R.” Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań.

BIBLIOGRAFIA

6. Olga Napiontek, Katarzyna Leśko „Edukacja Obywatelska Młodzieży. Dobre Praktyki”. Fundacja Civis Polonus. Publikacja jest częścią projektu „Aktywizacja Obywatelska Młodzieży – Wyzwanie Dla Organizacji Pozarządowych”, prowadzonego przez Fundację Civis Polonus w 2009 roku.
7. CIVICO - Rozwój kompetencji obywatelskich wśród uczniów. Przewodnik dla nauczycieli na temat nauczania kompetencji obywatelskich. 510496-LLP-1-2010-1-IT-COMENIUS-CMP.
8. Zalecenie nr Rec(2010)7 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie Karty Edukacji Obywatelskiej i Edukacji o Prawach Człowieka Rady Europy przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 maja 2010 r. podczas 120 sesji.

BIBLIOGRAFIA

9. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie =CELEX:32006H0962:PL:HTML
10. “Projekt wspólnych wytycznych dotyczących EO” przyjęty na 20-tej Sesji Stałej Konferencji Ministrów Edukacji Rady Europy, Kraków, Polska, październik 2000 r.
11. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0962:PL:HTML>

BIBLIOGRAFIA

12. “Projekt wspólnych wytycznych dotyczących EO” przyjęty na 20-tej Sesji Stałej Konferencji Ministrów Edukacji Rady Europy, Kraków, Polska, październik 2000 r.
13. Program “Młodzież w działaniu” <http://www.mlodziez.org.pl> /program/ youthpass/kompetencje-kluczowe#Kompetencje_spoeczne_i_obywatelskie
14. Spotkanie europejskich ministrów edukacji, Bratysława (Słowacja), czerwiec 2002 r., Work Programme on the Follow Up of the Objectives of Education and Training Systems in Europe, Program pracy dotyczący realizacji celów systemów edukacji i szkolenia w Europie, <http://europa.eu.int/comm/education/doc/official>.
15. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2003 roku (K 24/02).